

DEVLET YAYINLARI

Özer SOYSAL

Devlet Yayını ve Önemi :

Türkiye, yayın faaliyetleri yönünden hareketli bir devreye girişte bulunuyor. Bu faaliyetler arasında, özel kuruluşların yanısıra, devlet'in yaptığı yayınlar da büyük bir yer tutmaktadır. Bununla beraber bu tip yayınlar, yapı ve karakterleri bakımından çoklukla toplumun ilgisini çekememiş, gerek konu gerekse terim olarak âdeta yabancı kalmıştır. Bu yüzden Devlet Yayını üzerinde çeşitli yönlerden durmayı faydalı bulduk.

Bu konuda yaptığı çalışmalarla dikkati çekmiş olan Anne Morris Boyd, konunun önemi ile ilgili olarak fikirlerini şu şekilde ifade ediyor: «Devlet Yayınları, yazılı kayıtların en eskilerinden birisi ve uygarlık üzerindeki etkisi yönünden bir değerlendirme yapıldığında, belki de, bütün yazılı kayıtların en önemlisidir. Onlar, geçmişten bu yana, milletlerin politik, ekonomik ve sosyal tarihinin kayıtlarını teşkil ederler»¹

Devlet Yayını'nın önemini, gösterdiği karakterlerde araştıran her halde en doğru yol olacaktır. Söz konusu karakterlerin ne olduğunu kısaca açıklayalım:

1. Araştırma, gerçekleştirme, denetleme yetki ve imkânına sadece devlet'in sahip bulunduğu faaliyetlerin yayın konusu yapılması değil, geniş anlamda devlet, dar anlamda O'nun her hangi bir fonksiyon, idare ve faaliyetleri ile ilgili her türlü bilginin yayınlanmasıdır.

2. Yayın konusunun (bilginin) kaynak ve işleniş şekli yönünden değerlendirilir olması.

Her hangi bir yanlış anlama meydana getirmemek için hemen ilave edelim ki, Devlet tarafından, doğrudan doğruya kendisini ilgilendiren faaliyetler hakkında bilgi veren yayının yanısıra, halkın, sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden bir belirli seviyeye ulaşmasına yardımcı olmak amacı ile yapılan yayınlar da büyük bir yer tutmaktadır.

Devlet Yayını'nın Tanımı ve Bundan Doğan Problemler :

Bu konuda iki tanım üzerinde durmak istiyoruz. Bunlardan birisi,

¹Anne Morris Boyd, *United States Government Publication* 3d ed. revised by Rae Elizabeth Rips. (New York: The H. W. Wilson, 1949), 1. s.

Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü'nündür, diğeri, Amerikan Literatürü'nden alınmıştır. Bibliyografya Enstitüsü'ne göre, «Giderlerini tamamı (% 100 ü) Devlet tarafından karşılanan kurumların yayını, Devlet Yayını'dır.» Bir diğer deyişle Devlet Yayını, basım ve yayın giderleri Devlet Bütçes'i'nden ödenmiş yayındır.

Amerika'ya gelince; Bu Memlekette Devlet Yayını ilgilili ilk resmî tanım, Kongre'nin 3 Mart 1847 de onayladığı kanunla yapılmıştır. Kanun'un ilgili maddesine göre: «Kongre'nin emri ya da her iki Meclis'in (Senato ve Temsilciler Meclisi) birlikte aldıkları bir karar sonucu yayınlanmış, elde edilmiş, satın alınmış yahut alınacak yayınlar veya kitaplar Devlet Yayını olarak düşünülür.»²

Devlet'in yürütme fonksiyonu'nu gerçekleştirmek üzere kurmuş olan organların az sayıda olduğu ve Devlet tarafından yapılabilecek yayınların hemen hepsinin «Congressional Series» te bir araya getirildiği o günlerde bu tanım yeterli olmuş³, ancak, zamanla günün ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmesi ve özellikle 1895 tarihli Basım Kanunu'nun, Devlet Yayınları İdaresi'ni, Devlet Yayınları'nın aylık liste ve katalogları ile Kongre'nin her oturumuna ait yayınları müşterek indeksini hazırlamakla görevlendirmesi ortaya, bu liste ve kataloglara Devlet Yayını olarak alınacak materyalin seçimi de daha sıhhatli ölçülerin kullanılması gereğini çıkarmıştır. Bunun sonucu olarak, «Checklist of United States Public Documents 1789-1900» adlı eserin üçüncü basısında Devlet Yayını'nı tanımlayan şu satırlarla karşılaşılıyor: «..... devlet parası ile basılmış; Kongre veya her hangi bir devlet yayın dairesi tarafından yayınlanmış her eser Kongre veya her hangi bir devlet dairesi tarafından Kongre üyelerine devlet memurları veya halka dağıtılmak üzere satın alınmış bir basım Devlet Yayını olarak düşünülür.»⁴

1847 de yapılan ilk tanımdaki eksiklikleri gidermek amacıyla 1895 tarihli Basım Kanunu'na uygun olarak aşağı yukarı elli iki se-

²U. S. Stat. 202, sec. 13. Bu kayıt, Le Roy Charles Merritt *The United States Government As Publisher* (Chicago: The University of Chicago Press, 1943), 2. s. de verilmiştir.

³Merritt, *Aynı eser*, 2. s.

⁴Boyd, *Aynı eser*, 20. s.; Merritt, *Aynı eser*, 3. s.

⁵*Checklist of United States Public Documents 1789 - 1909*. 3d. (Washington: Government Printing Office, 1911), vii. s. Bibliyografik künye, Merritt ve Boyd'un yukarıda tesbit edilen eserlerinde verilmiştir.

nce formüle edilen bu ikinci tanımda da boşluklar bulunmaktadır. Tanımın orijinalinde Devlet Yayını işaret olunurken (kastediliren) *printed (basılmış, tab edilmiş)* kelimesi kullanılmıştır. Tanımın, u kelimenin ışığı altında değerlendirilmesi halinde, Devlet Yayını, anlam olarak zımmî bir sınırlandırmaya tâbi tutulmuş olmak, örneğin, bir başka teknikle meydana getirilmiş materyallerin Devlet Yayını olarak kabul edilip edilmeyecekleri sorusunu akla ettirmektedir. Oysaki, bugün Devlet Yayınları sadece *asılmış (printed)* materyaller olarak kalmamakta, *çoğaltılmış (processed)* materyaller olarak da görünmektedirler.⁶ Anlaşıldığı gibi, tanımda geçen *basılmış* kelimesinin dar anlamda (tek başına) düşünülmesi halinde, *çoğaltılmış* olarak ortaya çıkan ve değeri tartışma götürmeyen pek çok materyalin başıboş bırakılmış olması gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bunu önlemek için tanımın daha geniş bir açıdan yorumlanması oluna gidilmiştir. Şu halde, bu yoruma dayanarak, tanımdaki «basılmış» kelimesini «veya çoğaltılmış» kelimeleri ile devam ettirmek yerinde olacaktır⁸.

Tanımdaki boşluklardan bir diğerini, vasıtalı olarak, Kongre tarafından müsaade edilmiş ve gideri Devlet tarafından karşılanmış kat yayın işi özel sermaye ile piyasadaki yayınevleri tarafından gerçekleştirilmiş materyalin Devlet Yayını olarak düşünülüp düşünülmeyeceği konusunda akla gelen soru teşkil etmektedir. Sonuç olarak, bugün de yürürlükte olmasına rağmen, Devlet Yayını'nı şifitli yönleri ve bütünü ile karşılayacak bir tanım karşısında bulunduğu ortadadır.

Bibliyografya Enstitüsü'nün tanımını yukarıda vermiştik. Üzerinde, Devlet Yayını konusunda ortaya çıkmış olan problemleri derece karşıladığı noktasından durulduğunda, bu tanımın da değeri ni yetersiz kaldığı, «Giderlerinin tamamı Devlet tarafından karşılan kurumların yayını Devlet Yayını olarak kabuletme» hâl çaresi olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla ilgili olarak, materya-

A. Meydana getirilişinde kullanılmış olan teknik,

⁶Processed (çoğaltılmış) tâbiri, mimeographed, bultigraphed, planographed, rotaprinted, multilithed şeklinde ifade edilen tekniklerden her hangi isi ile meydana getirilmiş materyal karşılığı kullanılmıştır.

⁷Bu konuda bk. Alton P. Tisdell, *Processed Material and Depository Series*, In American Library Association. Public Documents. 1936. 38. s.

⁸Boyd, Aynı eser, 20. s.

B. Gideri, D e v l e t tarafından karşılanmış da olsa özel sermaye ile piyasadaki yayınevlerinden birisi tarafından yayınlanmış olması,

C. Yapı ve gösterdiği karakterler yönünden bir değerlendirme tutulup tutulmadığı noktaları önem kazanmaktadır.

Bu arada özellikle, gideri D e v l e t tarafından karşılandığı halde C maddesinde belirtilen sebepler yüzünden yaptığı yayının D e v l e t Y a y ı n ı olarak düşünülmesinin doğru olmayacağına inandığımız bir kurum üzerinde durmak istiyoruz. Bu kurum, Üniversite'dir.

Bilindiği gibi Üniversite idari yönden muhtardır. Bu konudaki faaliyetlerini kendi organları vasıtasıyla düzenler, yürütür ve denetler. Bunun yanı sıra, bilgi ve fikirlerin konservasyonu, öğretim, araştırma, yayım ve yorumlama şeklinde ifade edilen bir fonksiyonlar grubuna sahiptir.⁹ Burada üzerinde durmak istediğimiz nokta, Üniversite'nin yürüttüğü yayım faaliyetinin, konuların (problemlerin) araştırılması, seçiliş, işleniş ve ortaya konuşu yönlerinden gösterdiği özellikte toplanmaktadır. Kısaca ifade edelim ki, Üniversite Yayınları'nın, D e v l e t Y a y ı n l a r ı ile birlikte ve O'nun içinde değil fakat ayrı bir kategori halinde düşünülmesi daha doğru olacaktır. Bu, Üniversite'nin öz yapısı ve fonksiyonlarından doğan bir gerçektir. Bu bakımlardan Bibliyografya Enstitüsü'ne ait tanımın da, özel formlar içerisinde yeniden düzenlenmek suretiyle, taşıdığı genel ve yetersiz anlamdan kurtarılması gerektiği inancındayız.¹⁰

Devlet Yayını'nın Analizi :

Bu konu ile ilgili olarak ortaya konmuş olan sistemler, D e v l e t Y a y ı n l a r ı'nın D e p a r t m e n t a l, F o n k s i y o n e l K o n u yönlerinden olmak üzere üç şekilde analiz edilmesini sağlanıyor.

Departmental analizin esasını, yayınların, onu basan organlara dağıtılması teşkil etmektedir. Örneğin Merritt, bu organlarla ilgili olarak meydana getirdiği tabloda, yayım mercileri olarak Y a s a m Y ü r ü t m e ve Y a r g ı K u v v e t l e r i'ni gösterir. Y a s a m a K u v v e t i; Kongre, Kongre Kütüphanesi, Devlet Bas

⁹Louis R. Wilson ve Maurice F. Tauber, *The University Library: Its Organization, Administration, and Functions of Academic Libraries* 2d (New York: Columbia University Press, 1956), 15-18. s.

¹⁰Burada gözden geçirilen her iki tanımın esprisi de «Giderlerin, ve yükümlülükleri tarafından karşılanması» şeklinde ve sınırlıdır.

Dairesi vd. nin, Yürütme Kuvveti; Bakanlıkların¹¹, Yargı Kuvveti; Yüksek Mahkeme ile diğer yargı organlarının yayınlarını kapsamaktadır. Bu durumda departmental analiz, Kuvvetler Ayrılığı Prensibine paralel olarak gerçekleştirilmiş bir gruplandırma olarak belirmektedir.

Fonksiyonel analizin hareket noktasını, yayınların, belirli bir devlet dairesi tarafından, belirli bir konu üzerinde ve belirli bir gaye uğruna yapılması teşkil etmiştir.¹²

Devlet'in gerçekleştirdiği faaliyetlerin ışığı altında, yapılan yayınların şu şekilde analizi mümkündür:

1. Yasama Fonksiyonu ile ilgili yayınlar,
2. İdari Fonksiyon ile ilgili yayınlar,
3. Devletçe gerçekleştirilen faaliyetlerin halka duyurulması ve tanıtılması amacı ile yapılan yayınlar,
4. Hizmet Fonksiyonu ile ilgili yayınlar,
5. Araştırma Fonksiyonu ile ilgili yayınlar,
6. Devletin fonksiyonları ve faaliyetleri ile halk için sağladığı imkânların duyurulması amacı ile yapılan yayınlar.

Yukarıda sıralanan fonksiyonlarla ilgili yayın örnekleri üzerinde, Türkiye'de Devlet Yayınları'nın Bugünkü Durumu» bahsinde ve ayrı bir yazı ile duracağız.

Konu yönünden yapılan analiz de Devlet'in Fonksiyonlarına paralel bir durum göstermektedir. Merritt tarafından meydana getirilmiş olan «Birleşik Devletler Devlet Yayınları'nın Konu Tasnifi» ablosunda genel mahiyette olmak üzere yedi alan tesbit edilmiş, bu yedi alan içerisinde otuziki konu incelenmiştir. Bir diğer deyişle bu yedi alan. Devlet'in, sayısı onsekizi bulan faaliyetlerini - (Carrol H. Wooddy'nin, *The Growth of the Federal Government, 1915-1932* (New York: McGraw-Hill Book co., Inc., 1934) adlı eserinde kullandığı terimlere, fonksiyonlarını - içine almaktadır.¹³

Söz konusu tabloyu daha belirli şekilde ortaya koymak için bazı örnekler verelim. Yukarıda işaret edilen genel mahiyetteki yedi alan şun

¹¹Bu tabloda Yürütme Kuvveti'ni temsilen on bakanlık sıralanmış, bu kuvvete bağlı olan bağımsız daire ve kurumlarsa bakanlıklar içerisinde değil, «Bağımsız Kurumlar» adı altında ayrı bir grupta toplanmıştır.

¹²Merritt, Aynı eser, 5. s.

¹³Merritt, Aynı eser, 11. s.

lardır: *Temel işler, Toplum Sağlığı, Toplum işleri İş, Toplum Hizmeti, Tarım, Çeşitli İşler*. Bunlardan Temel işler şeklinde adlandırılan birinci alan: Genel Personel ve Mali İdare ile Milli Savunma ve Dış Münasebetler; Toplum Sağlığı: Sağlık, Sosyal Emniyet, İskân vd.; Toplum İşleri: Milli Parklar ve Ormanlar, Sulama vd.; İş: İş İstatistikleri, İş Teori ve Ekonomisi vd.; Toplum Hizmeti: Kara, Deniz ve Hava Ulaştırması, Haberleşme vd.; Tarım: Tarım Ekonomisi, Tarım Sosyolojisi vd.; Çeşitli İşler: İlim, Teknoloji ve Mühendislik, Hümaniteler ve Sosyal İlimler, Eğitim, Kütüphaneler konusunu içine almaktadır."

Devlet Yayını'nın Tipleri ve Karakterleri:

Devlet Yayını'nın muhtevası ve karakteri, tarafından yayınlandığı Devlet Organı'nın mahiyeti ve fonksiyonları ile sıkı sıkıya bağlıdır." Gayet geniş bir alana yayılan ve çeşitli konuları içine alan bu yayınlar, şu şekilde guruplandırılabilir: İdari Raporlar; İstatistik Raporlar; Komite veya Komisyon Raporları; İlmî ve Teknik Mahiyetteki Soruşturma ve Araştırma Raporları; Tasarı ve Önergeler; Meclis Tutanakları; Kanun, Statü ve Kodlar; Kazai İçtihatlar ve Diğer Hükmeler; Tâlimat ve Yönetmelikler; Rehberler ve Siciller; Bibliyografyalar ve Listeler; Genel ve Tavsifi Mahiyette Bilgi Veren Yayınlar Periyodikler; Harita, Grafik ve Krokiler; Fotoğraf, Afis ve Filmlerle Göze ve Kulağa Hitabeden Diğer Malzemeler....."

Yayıldığı alan ve kapsadığı konuların mahiyeti yönünden dikkat çeken Devlet Yayınları'nın, bilginin sıhhat derecesi yönünden de güvenilir oluşu ortaya şu gerçeği koymaktadır:

1. Devlet Yayınları, çeşitli konulardaki problemleri ve gelişmeleri detayları ile ve özel formlar içerisinde tesbit eden kayıtlardır.

2. Bu Yayınlar, özel alanlarda, bir müracaat kaynağı olarak büyük bir boşluğu doldururlar.

Şurası kaydedilmelidir ki, Devlet Yayınları, «Bir kütüphane materyali olarak» değerini, özellikle bu karakterlerde bulmaktadır. Devlet Yayınları üzerinde bu yönden durulduğunda, bunların kütüphanelerimizdeki organizasyon ve değerlendirilme durumunun nasıl olduğu da düşünülmelidir. Bugünkü durum, Devlet Yayınları'nın bu bakımlardan kütüphanelerimiz için ayrı bir problem teşkil ettiği merkezindedir.

¹Merritt, Aynı eser, 12-16. s.

²Boyd, Aynı eser, 13. s.

³Eoyd, Aynı eser, 13-19. s.